

Voorbij het doemdenken. De Groenen op zoek naar een duurzame ecologie

André Mommen

Is er nog plaats voor doemdenkers op aarde? Dat is de vraag waarmee het Groene Boek op zondag 6 mei 2012 in het Zuiderpershuis te Antwerpen nogmaals het debat lanceerde over de *transitie*¹ naar een duurzame ecologische samenleving. Dat is een hele mond vol. Maar Groen en geassocieerde organisaties maken zich vandaag sterk om juist in deze tijd van economische stagnatie en financiële crisis het einddoel van de duurzame samenleving niet los te laten. Omdat het moet! Maar dan wel met behulp van een open dialoog. Was dat ooit niet anders?

Het Groene Boek wilde als staalkaart de zoektocht naar een sociaal-ecologische samenleving gidsen door te focussen op recent verschenen literatuur. De groene denktank *Oikos* heeft in elk geval een bijdrage geleverd door het laatste boek van Richard Heinberg, *Einde aan de groei*² te laten vertalen. Dat boek werd tijdens een paneldebat in de theaterzaal van het Zuiderpershuis voorgesteld. Helaas, maar omdat het boek nog maar pas met de financiële steun van *Oikos* was vertaald, moest het aan de zowat 500 aanwezigen in de zaal eerst nog worden voorgesteld.

Omdat de auteur zelf blijkbaar niet kon komen, had men onder leiding van moderator Guy Gypens de belangrijkste stellingen uit Heinbergs boek samengevat en aan de panelleden Andrew Simms, Aviel Verbruggen (UA), Oscar van den Boogaard (columnist van *De Standaard*) en Lieze Cloots (BBL) voorgelegd. *Einde aan de groei* is een lichtvoetig geschreven boek dat wel veel tabellen, statistieken en literatuurverwijzingen bevat, maar in wezen niets anders is dan een update van het befaamde Rapport voor de Club van Rome, *The Limits to Growth* (1972). Bij Heinberg zijn de stellingen dan snel betrokken. Want de

Verbruggen was echter zo verstandig om het boek van Heinberg kritisch te bekijken, omdat het de problematiek van de politieke economie niet behandelde.

grondstoffen raken op en de prijzen ervan zullen dan logisch genoeg, volgens aloude “marktwetten”, gaan pieken. De milieuschade neemt overhand toe en dat zal voor een onleefbare planeet zorgen en, dat is een nieuwigheid, door de financiële crisis zal de economische groei dalen.

Met deze aanpak speelde *Oikos* een thuiswedstrijd. De opgeroepen Engelsman Andrew Simms behoort tot de Londense groene school *New Economics*. Professor Aviel Verbruggen heeft al voor Agalev/Groen gewerkt en van Lieze Cloots kon men moeilijk verwachten dat ze vraagtekens achter een pleidooi over het einde van de economische groei zou plaatsen. Restte dan nog Oscar van den Boogaard. Welnu, deze publicist zei het boek wel gelezen te hebben, maar eigenlijk zelf het geluk van de mensheid te willen nastreven. Kon dat dan soms niet beter door ecologische groei worden afgedwongen.

Van de vier opgetrommelde sprekers was het betoog van Verbruggen het interessantste, omdat hij zonder enige bevoegenheid de kern van het probleem van de grondstoffenuitputting en de milieuvervuiling aanraakte. Dat deed hij met behulp van de metafoor van de lavabo. Wat is het ergste? De kraan die steeds minder water geeft of de afvoer die steeds verder verstopt raakt? Verbruggen merkte op dat men van een verkeerde stelling vertrekt als men denkt dat met het opraken van de grondstoffen ook de vervuiling zal stoppen. De vervuiling is er inmiddels al en de effecten ervan zullen de komende generaties nog belasten (zie de klimaatverandering). De economische

groei op nul stellen helpt dus ook al niet. Het probleem stelt zich dus hoe men via een *transitie* kan overschakelen naar een ander, meer duurzaam economisch groei-model. Dat zal investeringen kosten. Die moet men ergens vandaan zien te halen. Met een afname van de economische groei zal dat steeds moeilijker worden.

Ook Lieze Cloots sloot zich gemakkelijk bij Verbruggen aan en legde de nadruk op het investeren in duurzame energiebronnen. Het is niet alleen een kwestie van het energieverbruik te matigen, maar ook van naar andere energiebronnen overschakelen. Ook dat kost enorme investeringen. Voorts zag ze dat tot op heden het alternatieve denken in het huidige overheidsbeleid nog altijd afwezig is. Initiatieven worden niet altijd consequent volgehouden en botsen op allerlei institutionele hinderpalen of slecht doordachte planning. Men denke maar aan het dossier van de zonnepanelen en de windmolens. Maar ook die overschakeling zal op de langere termijn niet in staat zijn om aan de huidige energievraag te voldoen.

Andrew Simms gooide het over een andere boeg door terug te grijpen naar de denkbelden van de Engelse liberale economen Adam Smith (1723-1790) en John Stuart Mill (1806-1873) die in hun geschriften voor het eerst in het economisch denken het systematisch over economische groei hadden. Die economische groei zagen ze vooral uitgedrukt in de vermeerdering van de goederenproductie. Blijkbaar zagen ze hierin ook de kern van de menselijke activiteit, terwijl dat voorheen in West-Europa, maar ook in andere samenlevingen, niet het geval was. Economische groei werd pas in de jaren 1930 geproblematiseerd toen de grote economische crisis zorgde voor een forse daling van het industriële product. De Keynesiaanse ingrepen daarna zorgden

ervoor dat de koopkrachtige vraag werd hersteld, waardoor de economische groei weer werd aangezwengeld.

Maar kan Keynes nog een valabel antwoord voor de huidige economische malaise leveren? Volgens Simms duidelijk niet, want met Keynes zou ook de consumptie weer toenemen. Meer consumptie betekent echter ook dat de infernale cyclus weer wordt hervat met nl. meer transport, meer grootschalige landbouw, het op-pompen van meer olie, enz., waardoor de prijzen van de grondstoffen weer zullen stijgen. En dat heeft dan weer een nieuwe recessie tot gevolg. Kortom, met Keynes belanden we met zijn allen in een doodlopend straatje. Tot hier dan de pessimistische boodschap.

Biedt dan het boek van goeroe Heinberg soms een oplossing? Het antwoord was uiteraard volmondig ja, hetgeen daarna een run op de boekenstand hoorde te veroorzaken. Van den Boogaard meende dat Heinberg niet alleen een mooi en vlot leesbaar boek voor mensen als hij had geschreven, waarmee hij voortaan in zijn columns uit de voeten zou kunnen. Hij had er wat van op gestoken. Meteen verklapte Van den Boogaard ook dat hij samen met Heinberg wilde “dat de mens een beter mens zou worden.” Veel van onze huidige ellende is immers te herleiden tot de té grote ego's en ook tot het ongebreidelde egoïsme dat hij vooral in de kunstenaarsmilieus waarnam.

Omdat de biecht niet meer veraf was, liet Van den Boogaard weten wát hij hiermee precies bedoelde: toen hij als kind aan de hand van zijn Roomse grootmoeder ooit op een zaterdag door de plaatselijke winkelstraat liep, zei zijn grootmoeder bij het zien van die kopende meute ineens: “Kijk eens naar al die mensen! Als die later allemaal in de hemel moeten komen!” Om maar te zeggen dat...

Dit alles was goed voor een preek op een zondagmorgen. Dat voelde Verbruggen perfect aan toen hij in zijn repliek nog eens de grote beleidsmatige lijnen uitzette. Verbruggen was echter zo verstandig om het boek van Heinberg kritisch te bekijken, omdat het de problematiek van de *politieke economie* niet behandelde. “Het zijn de belangenstructuren die de economie in een bepaalde richting sturen”, stelde hij. In Vlaanderen is ongeveer tweederde van de investeringen in de milieueconomie verprutst. “De kwestie is immers dat men moet investeren in hernieuwbare energie. In plaats daarvan wordt zwaar ingezet op de emissiehandel.” Waarom gebeurt dit? De harde uitspraak van Verbruggen luidde nu dat op dit moment de macht in Vlaanderen in handen van Shell, Electrabel, enz. ligt, omdat de energiereuzen de hefbomen van het beleid in handen hebben, de hele besluitvorming manipuleren en zelf de doelstellingen bepalen. Daarbij heeft het neoliberalisme de milieukwestie “gedepolitiseerd”. De rest kijkt er naar. Welke hefbomen kan men nu wél in werking stellen? Voor Verbruggen zijn die hefbomen zuiver economisch: het geld, de prijsbepaling, de investeringen, de belastingheffing, enz. Als men daar niet mee aan de slag gaat, dan zal alles bij het oude blijven, omdat de energiereuzen er geen enkel belang bij hebben om de huidige niet-duurzame energiepolicies te stoppen.

Lieze Cloots kon niet anders dan de visie van Verbruggen bijtreden door er op te wijzen dat de BBL, waarvoor ze werkt, wel een visietekst heeft geproduceerd, maar dat die ten slotte aan de kant werd geschoven, omdat de hefbomen ontbreken om de eigen visie te implementeren. Het concept “duurzame ontwikkeling” is ook door de BBL tegen het licht gehouden, maar hier dan vanuit de visie dat de economie in dienst van de mens moet staan en dat zaken als vervuiling en uitputting van de natuurlijke

hulpbronnen alleen maar leiden tot verarming. Ze noemde drie hefbomen om hierin verandering aan te kunnen brengen. Zo moet men ten eerste op basis van duurzaamheid energie produceren, ten tweede moeten grondstoffen worden herwonnen en moet men ten derde de ruimte rationeel gebruiken. Zij kende hierbij aan het middenveld een grote rol toe om dit beleid te realiseren. En dan is er nog het transitieprobleem. Hoe kan men met de huidige middelen zodanig investeren en hervormen dat er uiteindelijk een duurzame economie uit te voorschijn komt? Deze vraag klonk uiteraard retorisch, maar toch ook een beetje ecopolitiek.

Het debat, aldus Simms, zou zich de komende jaren wel eens rond het probleem van de dure olie (“piekolie”) kunnen concentreren. China, maar ook India, zijn op de aardoliemarkt verschenen om hun groeiende economieën van energie te voorzien. Moeten we hier in het westen dan “gas” terugnemen om deze opkomende landen via niet-duurzame energiebronnen te laten groeien? Dure olie betekent immers hier dure brandstof aan de pomp. Waardoor er een stuk koopkracht wordt afgeroomd ten bate van de oliemaatschappijen, de accijnsheffende overheid en de olielanden. En dan zouden de mensen nog eens hun beurs moeten opentrekken om zonnepanelen te leggen en de woningen te isoleren. Ziedaar de flessenhals die de “piekolie” nu heeft veroorzaakt.

Wat zegt goeroe Heinberg hierover in zijn boek? Volgens Verbruggen heeft Heinberg eigenlijk weinig nieuws te melden. Heinberg geeft immers niet meer dan een synthese van alle literatuur die sinds de jaren 1970 op de markt is gekomen, aangevuld met enige beschouwingen over de financiële crisis en de “Chinese zeepbel”. De door hem aangeprezen nieuwe economie valt immers hoofdzakelijk terug op de magische formule van “anders gaan leven”.

Hoe kan de wereld van de goede bedoelingen nu politiek worden gerealiseerd? Dat valt uit het boek van Heinberg nergens te ontdekken. Wie zich daarna naar de boekenstand had gehaast, die kon zich meteen vergewissen van de juistheid van Verbruggens kritiek. Het boek *Einde aan de groei* is eigenlijk niet meer dan een collectie losse essays, onderling verbonden door het

